

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՅԿԱԶՆ ՅԱՐԵՒՄՈՒՏՍ

Ս. Գրիգոր թէպէտ և ծնեալ էր 'ի Հայս, 'ի տամեբրորդ զարու, այլ Գաղղիա եղաւ իր չքնաղ գործոց գլխաւոր հանդիսատեղին։ Իր վարուց պատմութիւնը շարագրող ժամանակակից անանունները, այլ միայն անոնց բարեպաշտութիւնը, և թէ ինչպէս փոյթ ունեցան իրենց որդւոց ընտիր դաստիարակութեան։ Երբ Գրիգոր հասակաւ զարգացաւ՝ յանձնեցին զինքն երեսիկ վարժապետաց, յորոց ուսաւ սուրբ Գրոց գիտութիւնը և քրիստոնէական կրօնից գլխաւոր խորհուրդները։

Իւր դաստիարակքն իրեն քիչ ժամանակի մէջ ըրած մեծաքայլ յառաջդիմութեան վրայ զարմացան։ Երբ Հիտէ և Նոր Կտակարանաց թէ վարդապետական և թէ բարոյական գիտութեան մէջ այնքան խորը թափանցեց, որ բոլոր վարդապետները գեղեցանց։ Միշտ վանաց բարեպաշտութեան և առաքինութեան պարտքերը նախամեծար համարել քան գիմաստութիւն և քան զայլ մարդկային հրահանգս։ Յանտիական տիոց՝ սիրող էր մեծապէս սրբութեան սրտի, և ատելի էր նմա ստութիւն։ Իր վրայ փայլեալ գլխաւոր առաքինութիւնքն էին խոնարհութիւն, և եղբայրսիրութիւն, քաղցրութիւն, սէր սրբութեան և մեծ գութ առ աղքատս։

Ս. Գրիգորի ծնողքն որովհետեւ կանխահաս մահուամբ յաշխարհէ փոխեցան, իրեն առջև դժուարութիւն չգրտնելով, և փափաքելով միայն երկնից բարութեանց, հրաժարեցաւ յամենայն ստացուածոց, և ինչ որ ծնողաց մահուամբն ըստ օրինի իրեն կը պատկանէր՝ բաժնեց կարօտելոց, և ինքն թողով Հայրենական երկիրը, գնացաւ Երբեմն 'ի միայնութեան 'ի հեռաւոր աշխարհս։ Նախ մտաւ վանք մը մերձ 'ի

Նէոկեսարիա, Առաջին Հայոց եպիսկոպոսապետական աթոռը՝ և երբեմն ընդ իշխանութեամբ Աբգարիոյ։ Գրիգոր տեսնելով հոն տեղի անձանց ունեցած եռանդը, անոնց նմանող եղաւ, և գերազանցեց իսկ զանոնք 'ի դորժագրութեան ամենայն առաքինութեանց։

Ս. Գրիգորի վրայ այսպիսի մեծ եռանդ տեսնելով, մանաւանդ անոնք՝ որք զինքը աւելի մօտանց կը դիտէին, ամենևին տարակոյտ չունեցան որ յերկնից յատուկ շնորհ մ'ընդունած էր առ այն։ Նիկոպոլի եպիսկոպոսն՝ լսելով զայն ամենայն, իմացաւ իր արժանաւորութիւնը և ընդունակութիւնը, և քովը կանչեց զինքը։ Իրեն մտերիմ և ընտանի խորհրդական ըրաւ։ Եկեղեցական պաշտամունք տուաւ, և վերջապէս բարձրացոյց 'ի սուրբ աստիճան քահանայութեան, գուշակելով անոր աւելի բարձր աստիճանաց հասնելու արժանաւորութիւնը։

Գրիգոր զինքն եկեղեցւոյ հնձոց անդին մէջ մտցնող հովուին փափաքանոց համապատասխանելով, նոր եռանդեամբ սկսաւ մտքել Աստուծոյ կայլը, և պատերազմել ընդդէմ մանիքեցոց, զընդդիմամարտ հաշտեցնել, զայրիս և զորքս պաշտպանել ընդդէմ հարըստահարող բռնաւորաց, և մտքառել աւելորդապաշտութեանց դէմ։

Շատ յորդորելու կարօտ չեղան ժողովուրդն և եկեղեցականը Նիկոպոլոյ՝ բարեպաշտ հայրապետին մահուանէն յետոյ Գրիգոր եպիսկոպոսական գահը բարձրացրեց։ Չկրցաւ ազատիլ այս աստիճանն ընդունել, թէպէտ և ինքզինքն անարժան կը համարէր, սակայն չուզելով Աստուծոյ կարգադրութեանց դէմ գնել, զոր յայտնապէս կը տեսնէր ժողովրդեան միաձայն հաւանութեան մէջ, յանձն առաւ մտադիւր այս ծանր պաշտօնն, և այնպիսի ար-

թուն եռանդեամբ կատարեց, որ ժողովրդեան յոյսը արդիւնաւորեց, իրեն յանձնեալ հօտին թէ հոգեւոր և թէ մարմնաւոր ամենայն պէտքը կը հոգարայնպէս որ յամենայնի յայտնապէս կ'եղևէր թէ Աստուծոյ ընտրեսուն է՝ յառաջնորդութիւն եկեղեցւոյն:

Սակայն թէպէտ և սուրբ Հովուապետս չէր կրնար տարակաւսիլ որ իր ընտրութիւնն յառաջնորդութիւն հօտին կանոնական և աստուածահաճոյ էր, այսու հանդերձ յաճախ կը մտածէր քաշուիլ յառանձնութիւն, և այնու խուսափելի գովութեանց, և հրաժարել յեպիսկոպոսական պատուոյն: Ուստի թողլով իր նուիրական պաշտօնը, յոր ընդդէմ իր կամաց բարձրացած էր, ի խնդիր ելաւ անժամօթ աշխարհաց:

Իրաւունք յուղի անկաւ. և երկու յոյն կրօնաւորաց հետ, որք իրեն ընկերացած էին՝ անցաւ յԱրեւմուտս, և իտալիոյ և Գաղղիոյ մաս մը շրջէն յետոյ, դադարեցաւ Բիդիւիէ կամ Բիւիէ քաղաքին քով ի Պոս գաւառի, Օլլէանու թեմին մէջ: Իմացաւ որ անկէ գրեթէ միոնի մը չափ հեռու փոքրիկ եկեղեցի մի կար նուիրեալ յանուն Ս. Մարտինոսի վերդուացւոյ, և զոր կը կոչէին Ս. Մարտինոս միայնակեաց: Համարելով որ այս տեղս է՝ որում ինքն այնչափ երկայն ժամանակէ ի վեր կը ցանկար, որոշեց հոն հաստատել բնակութիւնը, և անդ կենաց մնացած մասը կ'իջել:

Այս իր որոշումն ապահովագոյն կերպով գլուխ հանելու համար՝ տեղւոյն դշխոյէն, որ Լուիզ կը կոչուէր, և էր մայր Ոգոյրիկ Օլլէանու եպիսկոպոսին, հրաման խնդրեց հոն հաստատուելու, զոր և դիւրաւ իսկ ընդունեցաւ. որովհետեւ զշխոյին արդէն ծանօթ էին բարեկրօն միայնակեցին մեծ արժանաւորութիւնք: Հոն իր հասակին բարձրութեան և երկայնութեան համեմատ տեղի մի չինեց, և ուր յաւիտենական ճամարտութեանց խորհրդածութեամբք զբաղելով, ինքզինքը խստակրօն վա-

րուց վարժեցուց, զարմանք լինելով բովանդակ Արեւմտեայց:

Արգարե և չէր կրնար ծածուկ մնալ Սուրբն, զոր աստուածային նախախնամութիւնն առաջնորդած էր անդ չափ պէս փայլելով շատ մարդիկ լուսաւորելու, թէ իր կենաց խստամբնութեամբ, և թէ տուած խորհրդոց քաղցրութեամբ այն բազմութեան՝ որք ամէն կողմանէ առ ինքն կը դիմէին:

Գրիգորի համբաւն այնքան տարածուեցաւ, որ ոչ միայն շրջակայ ժողովուրդը, այլ և հեռաւոր տեղերէ կուգային զարմանալու և լսելու այս նորահալ քարոզչին պատգամները. և իւրաքանչիւր ոք փոքրիկ ընծաներ կը բերէին՝ պատկանաւոր իրեն վիճակին: Զբարեբարս յորտմեցընելու և ողորմութեան արդիւնքէն զանոնք չզրկելու համար՝ իրեն տրուածները կ'ընդունէր, զորս յետոյ կը բաժնէր աղքատաց:

Զգոն միայնակեացն տեսնելով որ ոչ միայն հասարակ ժողովուրդն կուգայ ինքը այցելելու և լսելու դրանն Աստուծոյ, այլ նաև եկեղեցականք և քահանայք, յարմար համարեցաւ անոնց գալուստը օգտակար ընել ի պատիւ և ի փառս Տեառն: Սիրալիր ընդունելութիւն կ'ընէր անոնց, կը յարգէր, կը պատուէր, և իր հիւղին քով անոնց թեթեւաշալ պատրաստել կուտար այն կերակրովք՝ զորս հաւատացեալք իրեն կը բերէին, և ասով անոնց մարմնական պիտոյքը կը հոգար, որպէս զի կարեւոր նայ չաղորդ ընել գերբնական շնորհաց և երկնային լուսոյն, զոր իր աղօթից ժամանակ երկինք իրեն կը ցօլէին:

Այս առթիւ նշանաւոր գիպուած մի պատահեցաւ. մեծատուն մի՝ որ եկած էր զՍուրբն տեսնելու, ուրիշնիրու նման հրաւիրուելով քիչ մը կերակրով զօրանալու յանապատին, և անարգանք մերժելով, տուն հասնելէն քիչ յետոյ դիւահարեցաւ, և այնպէս այլալուծիւն եկաւ վրան, որ կուգէր ինքզինքը գետն նետել: Սուրբ միայնակեացն երբ եղածն իմացաւ, աղաչեց զԱստուած անոր առողջութեան համար, և ստի-

պեց զգէն մարմնէն ելնելու. հիւանդն ազատեցաւ բոլորովին, ամենայն խոնարհութեամբ իր յանցանաց թողու թիւն խնդրելով:

Այսպէս Սուրբն Գրիգոր եօթը տարի բնակեցաւ այն պզտիկ այրին մէջ, զոր իր սրբափայլն ընտրած էր, կրթելով ինքզինքն յամենայն առաքինութիւնս, որով հասաւ կատարելութեան բարձրագոյն կէտին, միացնելով առանձնական կենաց կրթութիւնները ընդ կրթութիւնս մեծանուն առաքելագործ սրբոց և եռանդուն քարոզչաց: Ուստի իր այսքան արդեանց փոխարէն՝ Աստուած զինքը երանական փառաց վայելիւք վարձատրել ուզելով, երջանիկ ամհուամբ փոխադրեց զինքն յերկինս, Մահուան տարւոյն ստոյգ յեռականն չի գիտցուիր, այլ մեռասաներորդ դարուն սկիզբները հանդիպած է, մարտի 16ին:

Դժուարին է շրջակայ և հեռաւոր ժողովրդեան ցաւը բացատրել, իրենք զիրենք զրկեալ առնելով այսպիսի անձէ: Որչափ որ Սուրբն կենդանութեան ժամանակ ջանացած էր ծածուկ մնալ, այնչափ ալ երկիրը յետ մահուան հռչակեց արդիւնքը և սրբութիւնը: Իր նուիրական մարմինը գերեզմանէն՝ իր պզտիկ հիւղէն՝ ուր առանձնացած էր, մեծ հանդիսով և բազմամբոյ ժողովըրդեան օրհներգութեամբ՝ փոխադրեցին յեկեղեցին Ս. Մարտինոսի, և աւագ խորանին առջև ամփոփեցին: Այլ Բիւրիւհէի իշխանուհին, զոր վերը յիշեցինք, լաւ ճանաչելով այն գանձին արժէքն, սուրբ մարմինը նոյն քաղաքը բերելու ետեւէ եղաւ, մեծ փառք հանգչեցնելով զայն Ս. Սողոմոնի եկեղեցւոյն մէջ, ուր գեռ բազմաթիւ սքանչելօք կը փառաւորուի:

Օղջանու եկեղեցւոյն Սրբոց վարուց մէջ, ուր Ս. Գրիգորի տօնը 'ի 26 մարտի կրկին անգամ նշանակուած է, կը

կարդանք որ Սրբոյն մարմինը մինչև ցայսօր Բիւրիւհէի Ս. Սողոմոն եկեղեցւոյն մէջ կը հանգչի:

Այս սուրբ անապատականին սրբութեան համբաւն մինչև իր հայրենիքն հասնելով՝ 'ի Հայս, ազգականքն կարծելով թէ կրնան տակաւին զինքը իղջ գտնել, ուրիշ բազմաց հետ եկան առնա իրմէ վրկութեան լոյս խնդրելու: Այլ հասնելով՝ երբ իմացան թէ վախճանած է՝ ամենամեծ եղաւ սրտերնուն ցաւն: Սակայն իրենց այս ուղևորութիւնն անօգուտ չեղաւ, որովհետև բարեպաշտ մերձաւորքն ծանուցին իր Արևմուտք ճանապարհորդելն առաջ անցած կինաց հանգամանքները: Իսկ անկէ ետքը հանդիպածներն՝ զորս յիշեցինք, ըստ ամենայնի վաւերական են, վասն զի մեզ աւանդող անանուն հեղինակն կ'ապահովէ, որ մեծաւ մասամբ ականատես եղած է անոնց, մաս մ'ալ իմացած այն անձերէ՝ որք նոյն ժամանակ իրեն հետ ընտանեաւոր կը վարուէին, և որոց ճշմարտութիւնը լլնած էին ազգականաց բերնէն, անոնց Հայաստանէն 'ի Գաղղիա եկած ատեն:

Այսպէս ուրեմն նախախնամութեան ձեռքն ոչ միայն զհայկական անունն և համբաւն հոչակած է բովանդակ աշխարհի մէջ գաղթականութեան ձեռքով՝ արուեստից և ճարպիկ գործունէութեան մասին, այլ և ուզած է նրաւիրական և պաշտելի գործել զայն օտար սղղաց առջև, սրբութեան և գերբնական վարուց հայկական օրինակներ ընծայելով: Այսպէս բաց 'ի յօգուածոյս նիւթ եղող զիւցազնէն, և 'ի Ս. Սիմէոնէն՝ որոյ գործերն բազմափայլիս նախնիքաց Պրակին մէջ ծանուցինք, կը գտնուին նաև ուրիշ ազգային սուրբեր յԱրևմուտս, յորս նշանաւոր է և Ս. Փիղղենտոս 'ի Փատակոն՝ յիտալիա, որոյ վրայօք ուրիշ անգամ՝ զարձեալ առիթ կ'ունենանք գրելու: